

CK.0000063858

TẮT DONG

KHUYẾN TÀI

AI NGUYỄN
HỌC LIỆU

1

NHÀ XUẤT BẢN DÂN TRÍ

PGS.TS. PHẠM TẮT DONG

KHUYẾN TÀI

NHÀ XUẤT BẢN DÂN TRÍ

MỞ ĐẦU

Sau khi hoàn thành cuốn sách “Khuyến học”, tôi tặng GS.VS. Nguyễn Văn Hiệu bản thảo, bởi chưa rõ lúc nào Nhà xuất bản Dân Trí mới cho ra mắt công trình nhỏ bé này. Anh đọc xong và nói với tôi rằng, nên viết cuốn thứ hai về khuyến tài. Thực ra, lâu nay, tôi đã dự kiến sẽ cho ra tiếp hai cuốn sách trong năm 2011 và 2012: cuốn “Khuyến tài” và cuốn “Xã hội học tập”.

Ý kiến của GS.VS. Nguyễn Văn Hiệu là một lời động viên để tôi khởi thảo cuốn sách này đúng vào dịp đầu xuân 2011. Tôi cho rằng, toàn bộ đường lối và chính sách của Đảng và Nhà nước ta về khuyến học là hướng vào mục tiêu khuyến khích phát triển mọi năng lực sáng tạo của người dân, tạo nên một mảnh đất màu mỡ cho sự sinh sôi nảy nở những tài năng con người. Do vậy, đã nói đến khuyến học thì logic của vấn đề là phải nói ngay đến khuyến tài. Tất nhiên, khuyến tài là một vùng đất phát triển cần đến những chủ trương, chính sách khác, không hoàn toàn như các chủ trương, chính sách cho vùng đất khuyến học.

KHUYẾN TÀI

Trên cơ sở phát triển những năng lực khác nhau của con người, chúng ta khuyến khích, tạo điều kiện để con người bộc lộ và thực hiện được tài năng. Và việc làm ấy cũng không hề không có tham vọng rằng, trong hàng triệu, chục triệu hoặc trăm triệu người sẽ xuất hiện một tài năng xuất chúng mà ta gọi là thiên tài. Phát triển tài năng là việc chúng ta nỗ lực phải làm, còn việc xuất hiện thiên tài thì chỉ là mong muốn, là ý nguyện, bởi cho đến giờ phút này, qua hàng vạn năm phát triển, khoa học của nhân loại chưa vén được tấm màn bí mật của sự hình thành và hiện diện những tài năng xuất chúng. Chỉ biết rằng, kinh nghiệm sống cho thấy, khi trong xã hội có một bài toán khó, khó đến mức tưởng con người sẽ bế tắc thì đột nhiên xuất hiện thiên tài. Sự tiến hóa của loài người hoàn toàn xác nhận điểm này. Còn tại sao ư? Bản thân tôi biết rõ những tri thức hạn hẹp của mình không thể giải đáp được.

Về vấn đề này, tôi xin trích một đoạn viết của ông V.I.Vernatsky, một nhà di truyền học lỗi lạc, người đã có những công trình mở đầu cho khoa học về tính di truyền và tính biến dị và xem xét vấn đề nhân tài trong lĩnh vực sinh học và di truyền học. Ông viết:

“Quan tâm đến bí ẩn của sự xuất hiện những hình thức cao cấp của tính tích cực sáng tạo của con người - tài năng và thiên tài, đó hoàn toàn không phải là chuyện tào lao, vô tích sự. ***Tư tưởng, năng lực sáng tạo của con người là sức mạnh có tầm***

KHUYẾN TÀI

cơ hành tinh, sức mạnh địa chất, làm biến đổi bộ mặt của Trái Đất. Trong quá trình vận động của tư tưởng con người, qua thời gian, có hiện tượng đáng ngạc nhiên được gọi là “xung động của tài năng”. Bất kỳ thời nào và bất kỳ ở đâu trong lịch sử tất cả các khoa học, chúng ta đều thấy, trong vòng một, hai, ba thế hệ, cùng một lúc xuất hiện những con người tài năng, đã nâng một lĩnh vực đời sống tinh thần nào đó của nhân loại lên một tầm cao vượt bậc, và sau đó, băng đi một thời gian dài, không thấy có người nào xứng đáng thay thế họ xuất hiện. Hiện nay, chúng ta vẫn chưa biết vì nguyên nhân gì và theo cách như thế nào đã diễn ra sự nảy sinh những con người tài năng, những vũ khí của tư tưởng khoa học, sự tập trung trong những thế hệ gần nhau và sự vắng mặt trong những thế hệ khác. Chúng ta ***buộc phải thừa nhận họ là thuộc tính của loài người.*** Đó là quá trình tự nhiên, được nhà tự nhiên học nghiên cứu, mà sự nghiên cứu này là tác động của tư tưởng khoa học đến tự nhiên sống và chết xung quanh, là sự biến đổi năng lượng của tự nhiên bởi tư tưởng khoa học”.

Từ lâu, người Việt Nam chúng ta đã nhận ra vai trò của người tài quan trọng dường nào đến sự phát triển đất nước, đồng thời cũng hiểu tường tận rằng, không học thì sẽ không có được tài năng như mong muốn. Càng ít người tài, càng cần người tài thì càng phải lấy sự học làm đầu. Năm Thuận Thiên 2 (1429),

KHUYẾN TÀI

triều Lê mở khoa thi *Minh Kinh bác học*. Đến năm Thiệu Bình 1 (1434), Lê Thái Tông đã xuống Chiếu, nói rõ rằng: **“Muốn có nhân tài, trước hết phải chọn người có học. Phép chọn người có học thì thi cử là đầu. Nước ta từ khi trải qua binh lửa, anh tài ít như lá mùa thu, tuần sĩ thưa như sao buổi sớm. Thái tổ ta mới dựng ngay trường học, nhưng lúc mới mở mang chưa có khoa thi. Ta noi theo chí tiên đế, muốn cầu được người hiền tài để thoả lòng mong đợi. Nay định điều lệ khoa thi, hẹn tới năm Thiệu Bình 5 (1438) thì thi Hương ở các đạo, đến năm thứ 6 (1439) thì thi Hội ở Đô sảnh đường”**. Đó là ý chỉ nhà vua, nhưng thực ra, đó là mong mỏi của dân chúng mà nhà vua là người thể hiện mà thôi.

Trên con đường phấn đấu trở thành một nước công nghiệp, chúng ta cần đến nguồn nhân lực chất lượng cao, những tài năng (mà ta gọi là nhân tài) và những tài năng kiệt xuất. Nhân tài biểu hiện ở năng lực sáng tạo, **còn nhân tài kiệt xuất thì thể hiện ở trình độ cao của sự sáng tạo, và đặc biệt là ở tính không lặp lại, tính độc đáo của nó**. Vấn đề là, những điều kiện nào cần cho sự xuất hiện tài năng và tài năng xuất chúng?

Năm 1869, Francis Galton (1822 - 1911) cho ra đời cuốn sách “Thiên tài được di truyền: khảo cứu về các quy luật và hậu quả của nó”. Galton đã xây dựng cơ sở cho tư tưởng về sự đóng góp ngang nhau

KHUYỀN TÀI

của tổ chất bố và mẹ trong sự di truyền các dấu hiệu ở con người như tâm vóc hay trọng lượng, và ông đặt mục tiêu chứng minh các năng lực tự nhiên của con người xuất hiện bằng con đường di truyền với những hạn chế hết như sự di truyền các hình thức và các dấu hiệu vật lý trong thế giới hữu cơ. Bằng phương pháp thống kê để phân loại những con người xuất chúng và họ hàng của họ dựa theo trình độ năng khiếu, Galton phát hiện sự truyền năng lực và tài năng có tính chất “*theo dòng họ*” rất rõ ràng. Hưởng ứng quan điểm này chính là Charles Darwin, anh họ của Galton. Darwin đã viết: “Tôi cho rằng, suốt đời, tôi không đọc được điều gì lí thú hơn và độc đáo hơn thế... Chú đã xây dựng được một tác phẩm bất hủ. Tôi tin chắc như vậy”.

Luận cứ có tính cách mạng của Galton là coi năng lực và tài năng phụ thuộc cả vào tính di truyền lẫn môi trường xã hội. Điều này thì đến nay đã trở thành thông tục. Đến đầu thế kỷ XX, dưới sự chỉ đạo của N.C.Consov và Yu.A.Philips Chenco, người ta còn phân tích sự di truyền các đặc điểm tâm lý. Song, theo hướng này, các công trình bị gác lại bởi sự phát triển của bộ môn di truyền học y học.

Sau Galton nhiều năm, ta thấy xuất hiện V.Efroimson trong lĩnh vực nghiên cứu di truyền học và tài năng. Tại Đại hội toàn liên bang Xô viết về di truyền học năm 1978, Efroimson công bố một phần kết quả nghiên cứu của mình và cho đăng ở tạp chí

KHUYỀN TÀI

“Tự nhiên”, số 9/1979. Cuối cùng, ông đã tổng kết vấn đề này trong tác phẩm “Các nhân tố sinh học - xã hội của tính tích cực trí tuệ cao”.

Sự đóng góp lớn của V.Efroimson được thể hiện ở “*Tam đoạn thức của tài năng*”(1) dưới đây:

- Sự nảy sinh tài năng tiềm tàng - đó là vấn đề sinh học và di truyền học.

- Sự phát triển và hình thành tài năng - đó là vấn đề sinh học - xã hội.

- Sự thực hiện tài năng - đó là vấn đề xã hội.

Quả thực, khi đọc bài báo này, trong tôi có một sự “bừng hiểu” về một vấn đề lâu nay tôi cho là vô cùng nan giải - vấn đề bồi dưỡng và phát triển tài năng. Chẳng cứ gì ở nước ta, ở dân tộc ta, mà xét từ bình diện thế giới, bình diện nhân loại, người ta thấy đúng là người tài như lá mùa thu, và người được gọi là thiên tài còn ít hơn nhiều. Nhiều công trình cho thấy, những tài năng kiệt xuất, độc nhất vô nhị trên Trái Đất này như Mozart, Betthoven, Léona de Vinci, Isaac Newton, Gauss, Puskin, Victor Hugo, Napoléon, Karl Marx, Hồ Chí Minh... trong suốt thời gian tồn tại nền văn minh nhân loại vị tất đã vượt quá 500 người. Những tài năng ở cung

(1) Xem: M.Golubovsky - Tam đoạn thức của tài năng - bản tiếng Nga, được Thế Trường dịch sang tiếng Việt và Phạm Hoàng Gia hiệu đính. (Bản tiếng Nga là bài viết trong tạp chí “Tri thức”, số 9/1986) - Tài liệu tham khảo của tủ sách Ban Tâm lý học - Viện Khoa học Giáo dục.